

LEIOBUNUM LIMBATUM – NOVÝ SEKÁČ (OPILIONES) PRO SLOVENSKO

PAVEL BEZDĚČKA & KLÁRA BEZDĚČKOVÁ

Muzeum Vysočiny Jihlava, CZ-586 01, Česká republika [bezdecka@muzeum.ji.cz]

BEZDĚČKA P & BEZDĚČKOVÁ K, 2011: *Leiobunum limbatum* – a new harvestman (Opiliones) for Slovakia. *Folia faunistica Slovaca*, 16 (1): 31–34.

Abstract: Here we report the first finds of *Leiobunum limbatum* L. Koch, 1861 in Slovakia. We found this species in two localities in the Eastern Slovakia. The number of species of harvestmen known from the Slovak Republic thus increased to 34. Expansion of certain species of harvestmen in Europe is discussed and records of *L. limbatum* in former Czechoslovakia and in the Czech Republic are recapitulated.

Key words: *Leiobunum limbatum*, harvestmen, Opiliones, Slovakia, Czech Republic.

ÚVOD

Sekáče *Leiobunum limbatum* L. Koch, 1861 charakterizoval MARTENS (1978) jako střeoevropsko – alpský druh s dvěma izolovanými areály (v Alpách a v horách Českého masívu). Z mimoalpských oblastí výskytu vyjmenoval Duryňský les, Sasko (Labské pískovce), Bavorsko a Šumavu (německou i českou část). Mimo to uvedl několik izolovaných lokalit v Německu (Freiburg, Stuttgart, Frankfurt a. M., Berlin), v Lucembursku (Schengen, Luxembourg), v Čechách (Radnice u Plzně) a v jižním Švédsku (Jönköping). V současnosti známe tento druh ze severní Itálie, Slovinska, Švýcarska, Rakouska (souvislé rozšíření od Alp po Dunaj, nejvýchodnější lokalita Wien), z mnoha desítek lokalit rozptýlených v celém Německu až po pobřeží Baltického moře (NOVAK et al. 2006, KOMPOSCH & GRUBER 2004, STAUDT 2011), ze Švédska, z množství dosud nepublikovaných lokalit v Polsku (R. ROZWAŁKA in verb.) a z více než stovky lokalit v České republice. Na území Slovenska nebyl tento druh dosud zaznamenán (STAŠIOV 2004, I. MIHÁL in verb.).

VÝSLEDKY

V roce 2010 jsme našli sekáče *Leiobunum limbatum* na dvou lokalitách východního Slovenska:

Snina (DFS 7098) – 7.8.2010, 2 ♂♂, 1 ♀ (vše subadult), na stěně panelového domu v centru města.

Adidovce (DFS 6998) – 11.8.2010, 1 ♀ (subadult), na stěně garáže v obci.

Jedná se o první nálezy *L. limbatum* na území Slovenska. Materiál jsme determinovali podle MARTENSE (1978) a zejména srovnáním s bohatým materiálem *Leiobunum limbatum* ve své sbírce (stovky exemplářů všech vývojových stádií sbíraných na území České republiky, Německa a Rakouska). Při determinaci jsme se opírali o nezaměnitelné morfologické znaky na makadlech (obr. 1 a 2), chelicérách (obr. 3) a dalších částech těla (obr. 4), včetně charakteristického zbarvení (rozložení a charakteru skvrn), které lze spolehlivě vyhodnotit i na subadultních jedincích.

DISKUSE

V posledních šedesáti letech došlo v Evropě k šíření několika jihoevropských druhů sekáčů. Sekáči *Opilio parietinus* (De Geer, 1778) a *Opilio canestrini* (Thorell, 1876) se rozšířili prakticky po celé Evropě a na řadě míst se stali dominantními druhy, zejména v urbánních sídlech. Podobně úspěšné bylo také šíření dvou invazních druhů *Dicranopalpus ramosus* (Simon, 1909) a *Leiobunum „sp. A“*, které však dosud obsadily jen západní (atlantskou) část Evropy (WIJNHOFEN et al. 2007). Kromě výše uvedených se Evropou šíří i další druhy sekáčů, jejichž postup je však pomalejší a tedy méně zřetelný. K nim můžeme počítat *Opilio ruzickai* Šilhavý, 1938, *Leiobunum tisciae* Avram, 1968, *Nelima semproni*

Obrázek 1. *Leioabunum limbatum*, morfologické znaky na makadlech, detail

Obrázek 2. *Leioabunum limbatum*, morfologické znaky na makadlech.

Obrázek 3. *Leioabunum limbatum*, morfologické znaky na chelicerách.

Szalay, 1951 a také markantní, velmi pestře zbarvený druh *Leioabunum limbatum*.

Z území Rakouska, Německa, Polska i České republiky je tento druh znám již desetiletí, a proto téměř nevnímáme jeho pomalý postup Evropou severním a severovýchodním směrem. První literární, avšak nedoložený údaj z území bývalého Československa, nález jedné samičky od Netína (Českomoravská vrchovina, mapový čtverec 6561), pochází od KRATOCHVÍLA (1934). Tuto informaci zmínil i Šilhavý ve své monografii (ŠILHAVÝ 1956), ale později (ŠILHAVÝ 1971) jej již nevzpomíná. MARTENS (1978) uvádí jako jednu z mimoalpských oblastí výskytu Šumavu (Böhmerwald) a to i českou stranu, přičemž se odkazuje na ŠILHAVÉHO (1956). Ten ovšem zmiňuje Šumavu pouze jako oblast možného výskytu v Čechách. A tak druhým (a tentokrát doloženým) nálezem *L. limbatum* z území tehdejšího Československa je Martensův údaj z Radnic (Radnitz, nordöstl. Pilsen). Podle MARTENSE (1978) je dokladový materiál uložen v Naturhistorisches Museum Wien. Další literární informace o nálezech *L. limbatum* na území Čech pocházejí až z devadesátých let minulého století, tedy po rozdělení Československa (BEZDĚČKA 1996; KLIMEŠ 1997, 1999; KLIMEŠ & ROUŠAR 1998). V první dekádě tohoto století bylo publikováno jen několik českých faunistických prací věnovaných sekáčům, v nichž byl druh *L. limbatum* zmíněn jen dvakrát (ROUŠAR 2006, 2010).

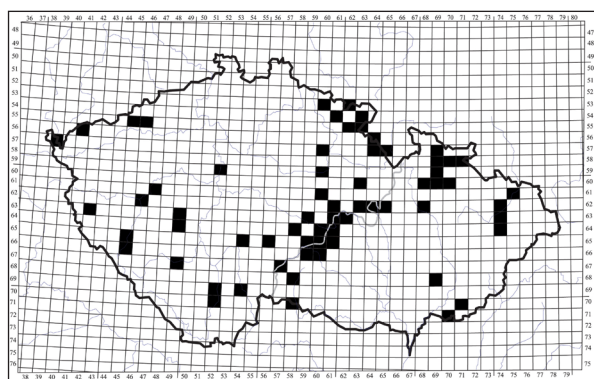
Od roku 2008 se intenzivně zabýváme průzkumem sekáčů České republiky a dosud jsme shromáždili data z několika set lokalit, z toho na 84 jsme doložili *L. limbatum*. Na síťové mapě podáváme aktuální stav známého rozšíření tohoto druhu v Čechách a na Moravě (obr. 5). Do mapy jsme zařadili i údaj R. Rozwaňky z Malé Čermné (5563), (R. ROZWAŃKA in verb.).

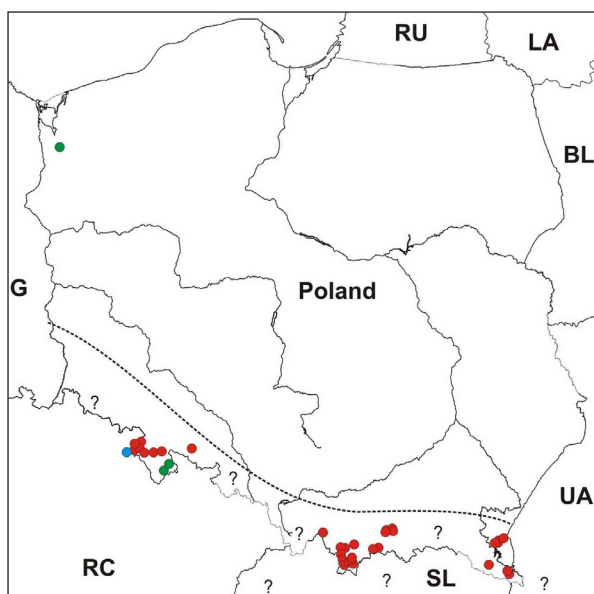
Obrázek 4. *Leioabunum limbatum*, celkový pohled.

Na základě výskytu *L. limbatum* na Moravě, v blízkosti slovenských hranic a s přihlédnutím na výskyt ve Vídni, jsme očekávali nález tohoto druhu na západním Slovensku, zejména v Bratislavě a v dalších západoslovenských městech. Náš nález až na východě Slovenska se tedy jeví nepatřičný, protože je velmi izolovaný. Polští kolegové (ROZWAŁKA & STARĘGA 2011) však v současnosti připravují publikaci řady nových stanovišť *L. limbatum* v Polsku, která se táhnou v úzkém pásu při hranici s Českou republikou a Slovenskem až k ukrajinským hranicím (obr. 6). Z tohoto pohledu ztrácí výskyt na východním Slovensku na mimořádnosti a vede k úvaze o možnosti dalších nálezů na Slovensku, zejména v severních regionech.

Strategii šíření sekáčů byla dosud věnována malá pozornost. Podrobněji byl sledován tlak invaz-

Obrázek 5. Rozšíření sekáče *Leioibunum limbatum* na území České republiky.

Obrázek 6. Rozšíření sekáče *Leioibunum limbatum* na území Polska.

Zelené body – lokality známé ze starší literatury, červené body – nové lokality [mapa poskytnuta autory připravované publikace (ROZWAŁKA & STARĘGA 2011)], modrý bod – údaj R. Rozwałky z Malé Čermné (5563), (R. Rozwałka in verb.).

ních druhů na původní opilicenózy, který v případě *Leioibunum* sp. A a *Dicranopalpus ramosus* vedl ke značným změnám v jejich skladbě (WIJNHOFEN et al. 2007). Tomu, jak se expanzní či invazní druhy sekáčů adaptují na nové prostředí a jak, více či méně, ovlivňují původní společenstva sekáčů, se věnovali také NOORDIJK et al. (2007). V souladu s nimi lze předpokládat, že kamionová, vlaková, ale i lodní doprava může být vhodným prostředkem pro překonávání velkých vzdáleností a také vysvětlením rychlosti šíření některých druhů sekáčů. Tuto možnost podporuje skutečnost, že všechny šířící se druhy sekáčů obsazují zpočátku pouze antropogenní prostředí, zejména velká urbánní sídla. Postupně se objevují i v polopřírodním prostředí na periferiích a v menších obcích, odkud expandují do okolní volné přírody.

Sekáče *L. limbatum* můžeme považovat za hemisynantropní druh, jehož primární stanoviště představují skály a skalní výchozy v lesích. Osídluje nejrozličnější typy lesů od horských smrčín a jedlin, přes bučiny a doubravy až k suchým borům s vřesem, olšiny v nivách řek, ale i suché teplé stráně zarůstající hlohem a trnkou. Vliv nadmořské výšky se jeví jako nevýznamný, neboť výskyt byl zaznamenán v rozpětí 170 m n. m. (Wien) až 2165 m n. m. (masiv Grossglockneru) (KOMPOSCH & GRUBER 2004). Významnou podmínkou je vždy přítomnost skal a skalek, známé jsou však i nálezy na kmenech stromů (MARTENS 1978). Druhotným biotopem jsou lidská sídla, kde – díky úzké vazbě na skalní biotopy – *L. limbatum* kolonizuje nejen stavby ze všech klasických druhů zdiva a omítek, ale jak jsme zjistili, také stavby z jiných materiálů, včetně panelů, betonu či kamenných kvádrů. Preference těchto stavebních materiálů umožňuje hledat lokální populace *L. limbatum* i na panelových domech, protihlukových stěnách, na mostních pilířích a protipovodňových stěnách. Ve volné přírodě nacházíme tyto sekáče i na betonových skružích a propustcích pod lesními silničkami (např. v Jeseníkách), a také na drobných sakrálních stavbách (na Českomoravské vrchovině a na Šumavě).

PODĚKOVÁNÍ

Děkujeme Robertu Rozwałkovi (Lublin, Polsko) za informace o nových nálezech *L. limbatum* v Polsku, poskytnutí mapy a za údaj z české lokality Malá Čermná.

LITERATURA

- BEZDĚČKA P, 1996: První příspěvek k poznání sekáčů jihovýchodní Moravy. [The first contribution to the knowledge of the Harvestmen from south-eastern Moravia (Arachnida, Opiliona)]. *Sb. Přírodověd. klubu v Uherském Hradišti*, 1: 52–55.
- KLIMEŠ L, 1997: Harvestman (Phalangida) assemblages in the Czech Republic. *Acta Soc. Zool. Bohem.*, 61: 297–309.

- KLIMEŠ L, 1999: Přehlížení synantropní sekáči (Opiliones): novinky z česko-slovenského pomezí i odjinud. [Neglected synanthropic harvestmen (Opiliones): novelties from the Czech-Slovak borderland and other areas]. *Sb. Přírodověd. klubu v Uherském Hradišti*, 4: 68–71.
- KLIMEŠ L & ROUŠAR A, 1998: Remarkable harvestmen from the Czech Republic. *Arachnol. Mitt.*, 16: 33–39.
- KOMPOSCH CH & GRUBER J, 2004: Die Weberknechte Österreichs (Arachnida, Opiliones). *Denisia 12. Kataloge der OÖ. Landesmuseen Neue Serie*, 14: 485–534.
- KRATOCHVÍL J, 1934: Sekáči (Opiliones) Československé republiky. Les Opilions de Tchecoslovaquie. *Práce Moravské Přírodovědecké Společnosti*, 9 (5): 1–35.
- MARTENS J, 1978: Spinnentiere, Arachnida: Weberknechte, Opiliones. Die Tierwelt Deutschlands. Vol. 64, *VEB Gustav Fischer Verlag Jena*, 464 pp.
- NOORDIJK J, WIJNHOUWEN H & CUPPEN J, 2007: The distribution of the invasive harvestman *Dicranopalpus ramosus* in the Netherlands (Arachnida: Opiliones). *Ned. Faun. Med.*, 26: 65–68.
- NOVAK T, DELAKORDA SL & NOVAK LS, 2006: A review of harvestmen (Arachnida: Opiliones) in Slovenia. *Zootaxa*, 1325: 267–276.
- ROUŠAR A, 2006: Sekáči Krušných hor, Doupovských hor a Podkrušnohoří. [Harvestmen of the Krušné and Doupovské Mountains and the Podkrkonoší foothills]. *Sborník Oblast. muzea v Mostě, řada přírodovědná*, 28: 3–11.
- ROUŠAR A, 2010: Pavouci a sekáči suťových svahů v Prunéřovském údolí – Krušné hory. [Spiders and harvestmen of scree slopes valleys in Prunéřov – the Ore Mountains]. *Sborník Oblast. muzea v Mostě, řada přírodovědná*, 32: 3–12.
- ROZWAŁKA R & STARĘGA W, 2011 (in press): Distribution of *Leiobunum limbatum* L. Koch, 1861 (Arachnida: Opiliones) in Poland. *Fragmenta faunistica, Warszawa*.
- STAŠIOV S, 2004: Kosce (Opiliones) Slovenska. *Technická univ. vo Zvolene, Vedecké štúdie 3/2004/A*, 118 pp.
- STAUDT A, 2011: Nachweiskarten der Spinnentiere Deutschlands. AraGes e. V. <http://www.spiderling.de/arages/index2.htm> [shlédnuto 7.3.2011].
- ŠILHAVÝ V, 1956: Sekáči – Opilionidea. Fauna ČSR 7, *Nakladatelství Čs. Akad. věd., Praha*, 273 pp.
- ŠILHAVÝ V, 1971: Sekáči – Opilionidea. Pp. 33–49. In: DANIEL M & ČERNÝ V (eds), *Klíč zvířeny ČSSR 4, Academia, Praha*, 603 pp.
- WIJNHOUWEN H, SCHÖNHOFER AL & MARTENS J, 2007: An unidentified harvestman *Leiobunum* sp. alarmingly invading Europe (Arachnida: Opiliones). *Arachnol. Mitt.*, 34: 27–38.

Doručené (Submitted): 11.3.2011

Prijaté (Accepted): 19.4.2011

Vyšlo (Published) online: 4.5.2011